

פרשת ויגש תש"ו העוד אבי חי

לרפואה שלימה מרדכי בן דוד הלוי ורחל

Sponsored for the full and speedy recovery of Mr. Ed Goldenberg by Lisa & Allan Goldenberg

בראשית פרק מה

(א) וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצָבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָיו וְלֹא עָמַד אִישׁ אֶתוֹ בְּהַתְּדַע יוֹסֵף אֶל אָחָיו : (ב)
וַיִּתֵּן אֶת קִלְוֹ בְּבָכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה : (ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֹלוּ אָחָיו לַעֲנוֹת
אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו :

רש"י

(א) **ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים** - לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם : (ב) **וישמע בית פרעה** - ביתו של פרעה, כלומר עבדיו ובני ביתו. ואין זה לשון בית ממש אלא כמו (תהלים קטו יב) בית ישראל, (מלכים א' יב כא) בית יהודה מיישנדי"א בלע"ז [בני הבית] : (ג) **נבהלו מפניו** - מפני הבושה :

העמק דבר

(ג) **אני יוסף**. ולא אמר אשר מכתם אותי, באשר הבין כי שומעים מבחוץ, על כן אמר בקיצור אני יוסף, ויהיו השומעים סבורים שנגנב מבית אביהם ע"י הישמעאלים לבדם : **העוד אבי חי**. אינו מובן שאלה זו וכי לא ידע שהוא חי, וגם מה שמסיים המקרא ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו, צריך ביאור מה היה להם לענות לולי לא נבהלו. והנה איתא בחגיגה ד"ד ר' אלעזר כי מטא להאי קרא בכי ולא יכלו אחיו לענות אותו, ומה תוכחה של בוי"ד כך תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה, ולכאורה איזה תוכחה היה כאן, אלא חז"ל הבינו פשט הקרא שהוא כמתמיה, אם באמת עוד אבי חי ולא מת מדאגתו עלי, בהיותו יודע שהיה אהוב אצלו מכל בניו, והיינו שדייק לומר העוד אבי חי ולא אמר אבינו, אלא דייק שהוא אבי ביחוד, וכמ"ש לעיל מ"ד כ' בדיוק ואביו, ותמיה זו היה תוכחה לאחיו, דאפילו אם לפי מחשבתם דנו את יוסף בצדק, מ"מ היה להם לחמול ולחוש על אביהם שהרי ידעו כי אהבתו עזה אליו, וע"ז כתיב ולא יכלו אחיו לענות אותו מפני הפחד והבושה, ולולי זה היו עונים אותו כמו שענה יעקב לרחל כאשר עלה בלבבה מחשבה כזו, כמ"ש לעיל ל' א', כך היה להם לענותו דמ"מ ודאי כולם אהובים אליו ומכש"כ הרי גם בנימין קיים, וא"כ לא הגיע צער אביהם כל כך שלא יחיה מפני זה, אבל לא יכלו לעמוד בתוכחתו מפני הבהלה, וזה מאמרם דכל שכן תוכחה של הקדוש ברוך הוא שיוודע תשובותיו של אדם שאינו באמת כל כך על אחת כמה וכמה :

הכתב והקבלה

(א) **להתאפק**. היו שם מבית פרעה ומן המצריים אנשים רבים וחלו פניו למחול לבנימין, כי נכמרו רחמים על תחנוני יהודה ולא יכול יוסף להתחזק לכולם, לכן קרא לעבדיו הוציאו כל איש נכרי מעלי כי אדבר עמהם (רמב"ן), ור"א השיב עליו לא יעלה על הדעת שלא התודע יוסף אל אחיו רק מפני שהמצריים יחלו פניו, כי כבר השלים להעניש את אחיו מדה כנגד מדה. ואין זו טענה. כי לא התנהג יוסף עם אחיו בדרך נקמה לשלם להם בגמול ידיהם, כי התורה העידה על הפכו, ככתוב ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם, להודיע כי כל מה שעשה יוסף עם אחיו לא עשה דרך נקמה כ"א שיקויימו החלומות והן היו רצון העליון וגזירתו כמ"ש, הנה עד הנה לא נתקיים גזרת עליון כ"א באחד עשר ככבים, ולולא שהמצריים החלו כעת פניו, היה מתאפק עד שיקיים גזרת עליון גם בשמש וירח. ומ"מ לפירוש רמב"ן חסר העיקר במקרא, והיה ראוי לומר לכל הנצבים לבקש עליו, ורש"י פי' לא היה יכול לסבול שיהיו מצריים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישים, וכאלו אמר ולא היה יכול יוסף להתאפק בשתם לפני כל הנצבים עליו, כמ"ש הרא"ם. וגם לפ"ז לישנא קטיעא במקרא. והראב"ע פי' לכל הנצבים עליו, עד שיצאו כל הנצבים עליו, והוצרך לקרוא להוציאם וכבר טען הרא"ם עליו, איך יפרש הלמ"ד של לכל הנצבים; והנה כל הדחוקים האלה הוא לפי שמפרשים להתאפק כמו וירחץ פניו ויתאפק (לעיל מ"ב ל"א) ויתאפק המן, שענינם חזוק והתאמצות והכרח נפשו לעשות דבר נגד רצונו, או עצירת נפש ומניעת מעשה (אן זיך האלטען, זיך ענטהאלטען), אבל מי יכריחנו לזה, הלא טוב יותר לפרש להתאפק משרש פוק שענינו הוצאה, כמו ותפק לרעב נפשך (ישעיה י"ח) שפי' תוציא אליו רצונך, ר"ל כשתפרוס לרעב לחמך, תוציא אליו בשפתיך רצונך הטוב ולהודיעו שהוא בלב טוב ובנפש חפצה, וכן ואדם יפיק תבונה (משלי כ') דתרגמו מביע, וכפרש"י שלומד חכמה עד ששגורה לו להוציאה בפיו. (ומזה אמר הפייטן יום ב' ש"פ אפיק רגן ושירים. ועל כונה זה בא בתוספת אל"ף (תהלים ח"י) אפיקי מים, שטעמו מוצאי מים (אורקוועלל), לכן השתרשה האל"ף כאן בהתפעל), כי הדבור בפה איננו כ"א הוצאת מחשבה הפנימית, וכן בל"א יאמר על הדבור (רעדען) לשון הוצאה (אייסערן) וכן אמרו (עירובין ס"א) אפיק לשון גלוי הוא, כלומר גלוי המחשבה ע"י דבור. ולפ"ז טעם ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו, שבפרסום אנשים רבים העומדים עליו לא היה ביכולתו להוציא מלה בשפתיו ולדבר אליהם מה שהיה ברצונו כעת, (ער קאָנטע זיך ניכט אייסערן), ולזה הוצרך להוציא כל איש מעליו. ומיושב לשון המקרא על מכונו. (ג) **העוד אבי חי**. שאל להם זה, כי חשב אולי מה שאמרו עד הנה שימות אביהם ביגון היה כדי שישגו מבוקשם בהשבת בנימין, ובאמת איננו חי, ולזה רצה לדעת האמת (רלב"ג), ואפשר שהה"א ה"א התימה, אם אפשר הוא שיחיה עוד אבי אחר עברו עליו כל הצרות האלה : **נבהלו**. הנבהל נתקו מזימותיו ועומד נדהם, אבל החרד דעתו עליו, כמו וחרד על דברי, ויחרד יצחק ויאמר.